

Elina Druker, Björn Sundmark, Åsa Warnqvist & Mia Österlund (red.)

Silence and Silencing in Children's Literature

Göteborg & Stockholm: Makadam, 2021, 375 s.

Under några dagar i augusti 2019 fylldes den anrika skolan Norra Latin i Stockholm – numera ett påkostat konferenscenter – med hundratals barnlitteraturforskare och barnlitteraturintresserade från hela världen. De hade alla samlats för att bidra till den tjugofjärde konferensen som arrangerats genom organisationen IRSCCL, the International Research Society for Children's Literature, den här gången under rubriken "Silence and Silencing in Children's Literature". Delegaterna var så många att mina minnen av de sprängfyllda dagarna, så här i covidtider, redan känns överkliga; organisatörerna, med Svenska barnboksinstitutet i spetsen, lyckades med ett nödrop hitta en sal som var stor nog att hysa plenum. Utöver fem keynoteföredrag – som alltså framfördes inför en publik på femhundra personer – presenterades över fyrahundra konferenspapers under konferensens fem dagar.

Det faktum att konferensen drog så många deltagare från hela världen kan bara till en liten del bero på att den hölls i Stockholm, Astrid Lindgrens hemstad och dessutom en erkänt vacker sommarstad. Det stora intresset beror snarare och framför allt på att det forskningsfält som den hade ambitionen att täcka och främja under de senaste decennierna vuxit sig både stort och starkt och att temat för konferensen var angeläget. Som organisation har IRSCCL spelat en viktig roll i barnlitteraturforskningens utveckling och internationella tillväxt under flera år. När tanken på en samlande organisation för världens barnlitteraturforskare föddes, av några forskare som samlats på Goetheinstitutet i Frankfurt 1969, var det få som kunde föreställa sig en sådan succéartad utveckling.

Framgången märks i den bok som nu blivit ett av kongressens många resultat. I en volym har konferensorganisatörerna Elina Druker, Björn Sundmark, Åsa Warnqvist och Mia Österlund sadlat om till redaktörer och samlat nitton texter: konferensens keynote-föredrag, tretton utvalda papers och ett tecknat bidrag som återger Maria Laakso's respons på ett av keynote-föredragen (Temi Odumosus). Samtliga bidrag håller hög kvalitet – flera är mycket starka – och behandlar spännande och relevanta ämnen. Skälen till detta är åtminstone tre: för det första har redaktörerna haft ett stort antal papers att välja mellan, för det andra är temat välfunnet i relation till barnlitteraturen och dess roll i samhället, och för det tredje utgår volymen från några av de mest livaktiga diskussionerna som just nu förs inom det barnlitteraturvetenskapliga fältet internationellt.

I läsningen av konferensvolymen blir det tydligt att ordet "silence" konnoterar åt flera olika håll – både som verb och som substantiv. De olika bidragen förhåller sig också till konferens temat och till tystnadens tematik på olika sätt. Några skribenter arbetar textnära och undersöker tystnadens funktioner inom fiktionen. Så gör exempelvis Boel Westin, som diskuterar hur tystnaden i Muminböckerna både kan vara av positiv

och negativ art. Andra diskuterar tystnad ur ett mer samhälleligt eller sociologiskt perspektiv. Det gör till exempel Faye Dorcas Young i sin mycket aktuella artikel. Young har studerat hur publiceringen och försäljningen av barnlitteratur i Hong Kong på olika sätt är tystad och kringskuren: censur, självcensur, implicita hot och ekonomiska maktmedel är några av de problem hon tar upp i sin text. Samhälleligt orienterad är också den artikel av Joshua Simpson som diskuterar hur politikerna i Storbritannien på 1980-talet debatterade och slutligen lagstiftade emot lokala myndigheters ”promotion of sexuality” och följderna av att skolor förbjöds att ”promote (...) the acceptability of homosexuality as a pretended family relationship”. Simpson diskuterar i sammanhanget särskilt hur ett par barnlitterära titlar användes som politiskt medel i debatten.

Det är naturligtvis en ironi i sammanhanget att volymen själv aktualiserar frågan om tystnad: inte ens fem procent av de papers som presenterades på konferensen publiceras i boken. Den stränga sällning som rimligtvis ligger till grund för volymen menar jag dock är en styrka. Ett mer koncentrerat, och därmed också medvetet utfört, urval som tydligt lyfter fram viktiga linjer från konferensen är mer läsvärt och tydligt än en överskådlig, inkluderande volym av mer traditionell ”conference proceedings”-typ. Jag noterar emellertid att hälften av bidragen är författade av skribenter affilierade till nordamerikanska och brittiska lärosäten. Så blir konferensvolymen i sig själv till en talande bild för vilka perspektiv, röster och språk som är mest självklara i den akademiska världen oavsett vilket forskningsområdet är – och indirekt också då vilka röster och språk som kommer i andra hand eller är tysta. Det är dock tydligt att redaktörerna trots allt har vinnlagt sig om att sprida texterna geografiskt – både vad gäller författarnas hemvist och deras materialval – såväl som språkmässigt och ämnesmässigt. Och ”Children’s literature” definieras brett: vaggvisor, datorspel och romaner för unga vuxna är bara några av de textkategorier som tas upp i bokens artiklar. Redaktörerna har dessutom mycket sympatiskt valt att ha med texter både av nybörjarforskare och av väl etablerade professorer.

Hur urvalet är gjort diskuteras emellertid inte i själva volymen. Det är dock uppenbart och kanske att förvänta att en del av artiklarna förhåller sig mer självklart och tydligt till frågan om ”silence and silencing in children’s literature” än andra. Så är fallet med de båda keynoteföredragen av Vanessa Joosen och Temo Odumosu som, trots att de sinsemellan skiljer sig mycket åt, strävar efter att ta ett brett grepp om konferens temat och utifrån det diskutera frågor av betydelse för hela det barnlitterära fältet. De tre andra keynoteföredragen, har blivit till informationsspackade och tystvärda artiklar om mer avgränsade ämnen och utgörs av det nämnda föredraget om tystnadens funktioner i Muminböckerna av Boel Westin, en kunnig text av Robert A. Davis om den anglosaxiska vaggvisan och dess kopplingar till medeltida tankegods som rör Maria och det lilla Jesusbarnet och Andrea Mei-Yings artikel om vad arkiven berättar om – och vad de tiger om – gällande ”Tjuren Ferdinand”-författaren Munro Leaf’s författarturnéer i Östasien under 1960-talet. Andra artiklar som också utgår från ett mer avgränsat material är Anna Kérchys, som diskuterar tal, tystnad, ljud och oljud i Lewis Carroll’s böcker om Alice, Helen Kins text om den sydafrikanska författaren Beverley Naidoo’s roman *The other side of truth*, Lance Weldys queerteoretiska artikel om Karlsson på taket och Mateusz Świetlickis diskussion om tystnad som strategi i *Masters of Silence*, Kathey Kacers mellanåldersbok om mimartisten Marcel Marceau’s arbete inom den franska motståndsrörelsen under andra världskriget. Ett spännande

inlägg görs av Sara Pankenier Weld som utifrån en diskussion om tematiken i den ryske avantgardisten Daniil Charms författarskap argumenterar för att en forskning som på crossovers bortser från gränserna mellan barn- och vuxenlitteratur har mycket att vinna.

Andra artiklar utgår också från ett mindre material, men låter kanske frågan vara viktigare än det valda materialet. Utifrån ett posthumanistiskt animal studies-perspektiv diskuterar exempelvis Ann-Sofie Persson hur hästen ges – eller inte ges – en röst i två svenska hästbokserier, och Anna Karlskov Skyggebjerg fördjupar sig i hur det stora antalet flyktingar som kom till Europa 2015 satte spår i den danska barnlitteraturutgivningen. Kathleen Forrester diskuterar äggets roll i några berättelser för barn – däribland förstas *Den fula ankungen* – och visar hur ägget kan användas både som ett konservativt och ett subversivt tecken i berättelser som aktualiserar och diskuterar släktskap, familj och tillhörighet. Ytterligare ett exempel på en artikel som är mer frågeställningsstyrd och utgår från ett lite större material är Herdiana Hakims insiktsfulla artikel om hur indonesier av kinesiskt ursprung, som osynliggjorts och motarbetats under större delen av nittonhundratalet, framställs i indonesiska böcker för barn under 2000-talet.

En spännande och i sammanhanget lite avvikande frågeställning står Karen Coats för, som istället för tystnad som tema och motiv i barnboken eller på barnboksmarknaden valt att fördjupa sig i hur tystnad finns i barnbokens själva *form*: i de pauser och tystnader som uppstår i bladvändningen, i diket mellan verso och recto, och i pausen mellan rader, exempelvis. I sin läsvärda artikel föreslår Coats praktiserandet av en tystnads etik: att som liten eller stor läsare våga stanna upp i läsningen och vila i det oavslutades potential.

Alla texter i volymen är av stort intresse – och jag kan mycket väl tänka mig att flera av dem fungerar väl i undervisningssammanhang. De två texter som jag mer självklart finner intressanta för en bredare publik är emellertid Temo Odumosus och Vanessa Joosens artiklar. Odumosu har valt att återge sin keynote bild för bild, bokstavligen eller genom parafraaserande, något som tillsammans med den grafiska respons som följer i volymen fungerar förvånansvärt bra: som läsare förflyttas jag till det svunna tidrum där Odumosu höll sitt föredrag och inbjuds att (åter)uppleva det som vore jag en åhörare på plats. Anledningen till att det fungerar så väl är att föredraget i Stockholm var uppbyggt mycket som en installation eller performance, där Odumosu tog hjälp av bilder och poesi såväl som av citat från litterära och teoretiska verk för att både upplysa och beröra, och i förlängningen skapa en gemensam känsla i salen av att förändring både var nödvändig och möjlig. Odumosus övergripande fråga gäller representation, och bild för bild berättar hon om hur kolonialiserade och rasifierade barn framställs genom historien, inom och utom barnlitteraturen, och hur denna svåra historia verkar i barnlitteraturen och kulturen än idag, något som vi som läsare och forskare bör och måste förhålla oss till – fastän det är komplicerat, mångskiktat och väcker affekt.

Joosens artikel ”Just Listen?” inleder hela volymen och det är helt rätt. Hennes text är en keynote i ordets rätta bemärkelse då hon strävar efter att verkligen definiera vad ”Silence and Silencing in Children’s Literature” är och hur det kan beforskas. Ett sådant brett grepp innebär självklart att Joosen hindras från att gå på djupet, men det är det andra i volymen som gör, så det fungerar utmärkt. Joosen tecknar istället en större skiss och väljer att peka på viktiga frågor snarare än att besvara dem. Några av

de frågor hon tar upp gäller exempelvis hur barnlitteraturen bidragit och kan bidra till att tystnader och tabun bryts, men också hur tystnad – som i den ordlösa bilderboken, exempelvis – kan erbjuda fritt spelrum åt barnläsarens fantasi. Vidare menar hon att det hör till barnlitteratur- och barnkulturforskningens uppgifter att visa på de maktmönster som vidmakthåller tystnader och osynliggöranden i barnlitteraturen och kulturen i stort och nämner goda exempel på sammanhang där sådant arbete sker. En annan fråga Joosen väljer att lyfta och problematisera är den om medvetet tystande: när historisk barnlitteratur med exempelvis rasistiskt innehåll tystas eller revideras och de debatter som detta nästan alltid utlöser. Hur ska vi som forskare ställa oss här – vilken är vår uppgift? Ytterligare ett fält som Joosen väljer att aktualisera med utgångspunkt i konferensens tema är det tystande som pågår i spridningen av barnböcker: där vissa språkområden dominerar och breder ut sig på bekostnad av andra. Flera av de frågor hon nämner blir sedan diskuterade mer på djupet i de artiklar som följer på hennes.

Konferensvolymen är aldrig lätta att sammanställa: det är ofta ett spretigt material som ska homogeniseras och viljorna kan vara många. I den här vackra boken – med ett härligt grönt omslag av den finlandssvenska illustratören och konstnären Linda Bondestam och med Stina Wirséns uttrycksfulla vinjett, där ett barn gömmer sig under en bok som i en liten koja, som upptakt – har redaktörerna lyckats mycket väl.

Karin Nykvist